

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИЯТ ХУМАНИЗЪМ В ДЕЙСТВИЕ

Стефан Ангелов

В практическата и теоретическата дейност на другаря Тодор Живков като червена нишка преминава марксистко-ленинската идея за грижата към човека, за многостранното развитие и по-пълната реализация на неговата личност. Най-ярко тази линия характеризира дейността на Т. Живков и на цялата партия след Априлския пленум на ЦК на БКП от 1956 г., чиято двадесет и пета годишнина се чествува с гордост и признателност.

Априлската линия на нашата партия е рожба на творческия дух на марксизма-ленинизма, на неговата материалистическа диалектика. Хуманизмът на априлската линия на партията не се изчерпва само с възстановяването и по-нататъшното развитие на ленинските норми и принципи на работа и ръководство, с внимателно и грижовно отношение към хората и кадрите. Величието и хуманизмът на тази линия се изразяват преди всичко с марксистко-ленинското осветляване и разрешаване на нагледните потребности на нашето обществено развитие. С това бяха преодолявани не само редица несъответствия и диспропорции в обществото, но се създадоха условия за ускорено обществено развитие, за пълната победа на социализма в нашата страна, за построяване на развито социалистическо общество.

Историческият път на социалистическа България недвумислено доказва, че партийната политика е пропита с реален хуманизъм. В програмата на партията, утвърдена на Х конгрес на БКП, дебело се подчертава, че грижата за човека, грижата за повишаването на неговото жизнено равнище и духовно развитие е върховна грижа на партията. Тази линия намери най-задълбочена разработка в редица произведения на др. Тодор Живков и особено в неговия двутомник „За априлската линия“¹, излязъл в навечерието на XII конгрес на БКП. От страниците на двутомника човек научава не само постиженията на нашия народ в 25-годишния период на априлската линия на партията, но и евристичната роля на тази линия за настоящето и бъдещето на България. Защото жизнеността на априлската линия на партията не бива да се измерва само със сегашното равнище на осъществяването ѝ, а преди всичко с решенията, които тя предлага за бъдещето и които показват единствения рационален изход на назряващите социални проблеми. Ясно е, че става дума за онова, което марксизмът-ленинизмът счита за главна цел — освобождението на човека, неговото всестранно и хармонично развитие. Тази цел започна да се осъществява, но далеч не е постигната. Окончателното разрешаване на въпроса ще става толкова по-скоро и по-успешно, колкото по-добре овладяваме и умело прилагаме марксистко-ленинското учение. Само изучаването на марксизма, само възторгът от него, от революционното и хуманното му съдържание не са достатъчни. Задачата е теоретически да се осветляват

¹ Тодор Живков. За априлската линия. Т. 1 и 2. С., 1981.

възможните изменения на съвременността, нерешените проблеми на обществото и човека, които естествено не можеха да предвидят нито Маркс, нито Енгелс, нито Ленин. В това е гаранцията за трайното обновление на марксизма-ленинизма, основа за неговата непрекъсната жизнена сила и път за неговото понататъшно развитие. В това се изразяват и историческите решения на XII конгрес на БКП, които са най-висша проява на априлската линия.

1

Предимството на социализма се състои именно в това, че той за първи път успя да положи основите за хармонично съчетаване на обществените и личните интереси и по такъв начин да преодолее както буржоазния индивидуализъм, така и грубия, „казармения комунизъм“. Хуманната природа на социализма не само позволява, а изисква човекът да бъде висша ценност и цел. „Всичко в името на човека, всичко за благо на човека!“ — това не е само програмен девиз, а същност на социалистическите обществени отношения.

Преди победата на социализма основният интерес на отделния човек съвпада с интереса на класата, към която той принадлежи. Поради това личният интерес органически се преплита с класовия интерес. Индивидът при това положение се отнася към обществото не непосредствено, а предимно чрез своята класа и като към другите класи. След победата и развитието на социализма работническата класа става изразител на интересите на цялото общество, което се движи по пътя към създаването на социална еднородност. С това индивидът започва да се отнася непосредствено към обществото, защото отделният интерес се освобождава от класовата си черупка в същата степен, в каквата интересът на господстващата класа съвпада с интереса на цялото общество. Затова отделният интерес се различава от обществения интерес, но в същото време намира разрешение в него. От своя страна пък общественият интерес е своеобразна форма на проявление на обединения индивидуален интерес, макар че не се свежда напълно към него. И двата интереса се преплитат и разрешават върху основата на обществената собственост, на социалистическата демокрация и ръководната роля на марксистко-ленинската партия. Това е главната основа, върху която социализмът премахва пропастта между човека и обществото, между гражданина и държавата и върху която се изгражда свободно общество на свободни и сдружени хора. Тук грижата за човека се реализира чрез грижата за цялото общество и грижата за отделния човек.²

При тези условия за първи път в историята се изпълва с реално съдържание крилатата мисъл „Човек—това звучи гордо!“ Защото в условията на социализма човекът е свободен от експлоатация, от расово, национално и духовно потисничество, от нищетата и унижението. Правото на труд и възможността да се избира дейност, която отговаря на индивидуалните способности, осигуряването на почивка и медицинска помощ, свободата на словото и съвестта, растежът на благосъстоянието и културата, активното участие в живота и в управлението на обществото — всичко това са реални гаранции за свободното развитие на човешката личност. А когато става дума за личността, има се пред вид не някакъв избран „елит“, а милиони работници, селяни и интелектуалци — равноправни граждани и строители на новото общество.

Основният смисъл на общественоекономическото устройство на социализма се състои в това да постави човека изобщо и всеки поотделно в такова общественоекономическо положение, че той да стане централен пункт, „от който всичко изхожда и към който всичко се възвръща“. С други думи, външната сила или

² Вж. Тодор Живков. За априлската линия. Т. 2, с. 204.

властта над човека — контролът над него, постоянно намаляват, а се дава простор на комунистическото съзнание, основано върху единството на морално-то и материалното, индивидуалното и общественото.

Стремежът да се поставят трудещите се в такава обществено-икономическо положение е фактически процес на освобождаването на труда. Този процес означава превръщането на работника както по неговото положение в производството и обществото, така и по неговото самочувствие от наемен работник в управляващ, т. е. в субект на труда и на обществените отношения.

По такъв начин основната същност на априлската политика на партията се състои не в хуманизация, независима от икономиката, а именно в това, че хуманизацията се извършва във всички сфери и преди всичко в икономиката. Благодарение на това не един човек или обществото като някаква персонифицирана сила се грижи за човека, защитава го, приема и решава неговите жалби, молби, а всеки труженик на социализма е длъжен да се отнася към другите труженици като свободен към свободния, достоен към достойния, отговорен към отговорния, т. е. като действащо лице на производството, разпределението и управлението към другите действащи лица, които също се ръководят от общи морални, политически, икономически, културни и други интереси.

Всичко това се осъществява въз основа на науката и под ръководството на комунистическата партия. Формирането и развитието на социалистическия хуманизъм не е стихийен процес. Без ръководната дейност на комунистическата партия не е възможно да се изгражда социалистическото общество, да се формира новият човек.

От моралното поведение на ръководните политически и икономически фактори, особено на органите за управление, в значителна степен зависи и поведението на непосредствените производители. Ето защо изискването да се дава гласност на всички основни постановления на висшите партийни и държавни органи, до приемането на решенията и законите съответните органи да се консултират с трудещите се, степента на участието на трудещите се в приемането на решенията да съответствува на тяхното участие в практическото им реализиране — всичко това е и морално изискване.

Моралната отговорност на социалистическия човек е многостранна. Един от главните аспекти е отговорността по отношение на участието в борбата за победа и развитието на социализма. Инертността на някои хора, липсата на интерес към положението в живота, труда и дейността в трудовите колективи, равнодушието към грешките и недостатъците, кражбите и нарушенията на законността са признаци, че дадена личност не разбира отговорността си към колектива и обществото. Отговорността не е дума, произнасяна само тогава, когато имаме работа с недостатъци и грешки. Отговорността на всеки човек се съдържа в неговата бдителност, решимост, упорство и усилие да се реши и най-малкият въпрос, който се отнася до колектива и до отделния негов член. Размерът на отговорността като морална категория е твърде голям. Решението, прието от самите членове на даден колектив, едновременно задължава морално всеки да го уважава, да не говори едно, а да върши друго.

В Програмата на партията, в произведенията на Тодор Живков е намерило ярка реализация марксистко-ленинското положение, че човекът е висша ценност не с простия факт на физическото си съществуване, а с дейността по реализиране на социалната си същност. В трудовата си дейност, в дейността за своето усъвършенстване новият човек реализира своята същност като борец и новатор, като член на даден колектив и гражданин на социалистическото общество.

За постигането на всичко това необходима предпоставка е задоволяването на материалните и духовните потребности на личността. Социализмът няма нищо общо с лицемерната проповед, която издига в ранг на добродетел бедността и

аскетизма. Но в същото време той е несъвместим и с представата на оння, които го отъждествяват с снафското благополучие, за които притежаването на вещи е станало цел и смисъл на живота им. Главен критерий за новия човек е неговата дейност като творец, като личност, която чрез грижата за всестраниното развитие на социалистическото общество изгражда и себе си морално, физически и интелектуално.

Историческият опит показва, че установяването на хуманни отношения между хората не е въпрос на пожелание или утопични проповеди, а е сложна и трудна борба за изменение преди всичко на политическите и производствените отношения, за развитието на производителните сили, за създаването на определени материални и духовни предпоставки за освобождението и развитието на личността. Без извършването на всичко това, без непрестанните усилия за изграждането и развитието на социалистическото общество хуманизмът може да остане дума без реално съдържание.

Трудещите се, които проявиха невиджан героизъм в победата на социализма в нашата страна, които и сега отдават своите сили и способности за изграждането на развитото социалистическо общество, са достойни за уважение, за внимателно отношение към техните реални потребности. Това е право и задължение на всеки гражданин, защото в основата на нашия живот вече здраво е положен социалистическият хуманизъм. Но трябва откровено да се каже, че в живота невинаги се спазва този принцип на социализма. Не са редки случаите, когато едни или други политически и стопански дейци, откъснали се от народа, не проявяват разбиране и съчувствие към болките и интересите на обикновените хора, отбягват да се срещат с тях, зад цифрите на стопанските показатели не искат да видят реалните хора с техните реални интереси. Други пък се отнасят грубо към хората, с които работят, оскърбяват човешкото им достойнство.

„В светлината на социалистическите принципи за многостранно развитие на човешката личност — заяви др. Тодор Живков пред Десетия конгрес на партията — стават още по-нетърпими редица явления в нашия живот, които накърняват *законните права на гражданите*, засягат тяхното достойнство и създават основателни настроения срещу дейността на някои държавни и стопански органи.“³

Бюрократизмът, кариеризмът, високомерието, равнодушието оскърбяват хората, накърняват тяхното достойнство, понижават съзнателността и инициативността им в строителството на социализма. Против това зло се води постоянна борба от организираните сили на социализма, от цялата наша общественост. За тази цел в нашата страна е създадена благоприятна обстановка. Там, където контролът на колектива, на обществеността е слаб, там у неустойчивите, политически незрелите хора се пораждат безотговорност и склонност към антихуманни прояви. И затова, когато става дума за решително изкореняване на пренебрежителното отношение към законните нужди на трудещите се, за възпитаване на партийните и държавните дейци на внимателно отношение към човека, трябва да имаме пред вид едно от главните условия — активизирането на всички форми на обществената самодейност на хората, все по-широкото привличане на народа в управлението на страната. Само така според Ленин всеки деец ще чувства погледите на хиляди честни и внимателни очи, наблюдаващи за неговата дейност и готови да го призват към ред и отговорност, ако се отклони от правия път.

Достигнатата степен в развитието на социалистическия хуманизъм не е предел на възможното. В нашето общество има още много нерешени проблеми, които пряко или косвено обуславят отрицателни, антихуманни постъпки. Трябва да се има пред вид и обстоятелството, че социализмът унаследява родилните белези на старото общество в икономиката, културата и морала. Освен това социа-

³ Тодор Живков. Избрани съчинения. Т. 18. С., 1976, с. 486.

лизмът побеждава и се развива в ожесточена борба със силите на империалистическата реакция, които с всички средства се опитват да попречат на неговите успехи.

II

Съвременните спорове за начина на живот и формирането на социалистическата личност са свързани с бързото изменение на социалния живот и с мястото на отделния човек в него. Това налага заедно с други съображения в центъра на идеологическия процес да бъдат винаги човешката личност, нейните потребности и интереси, нейните убеждения, ценностни ориентации и мотиви на дейност.

Пред представителите на философията и частните науки стоят за разрешението отговорни и важни проблеми. За правилното им разрешаване е необходимо правилна методология и съответно изменение на насоките, начина и средствата за изследване на социалистическия труженик. Преди всичко необходимо е да се преодолеят някои неправилни разбирания на комплексния метод в изучаването на личността. Той не бива да се свежда към простото коопериране на усилията на учените от различните области на науката. Наличието на обекти на познанието, които имат качества на органически цялостности, не означава автоматическо възникване на комплексния подход. За това е необходима определена степен на зрелост на социалната практика и на научното познание.

Освен това комплексният подход в изучаването на човека изисква използването както на науката, така и на изкуството. Научните и ценностните подходи към проблема за човека, макар и да се различават, не се изключват взаимно, а проникват един в друг. Ценностното и научното, нормативното и фактуалното представляват две страни на единното и духовно усвояване на света. Единството между истина и ценност, тяхното взаимно проникване най-добре се вижда, когато изучаваме и възпитаваме човека. За реализация на хуманизма, за всестранното и хармоничното развитие на личността са необходими точни знания за същността на човека, за пътищата на неговото освобождаване и усъвършенстване. И не само това. Необходими са практически действия за създаването на такава социална обстановка, при която човекът ще има възможност да реализира свободна социалната си същност като творец и потребител на материални и духовни ценности.

Евристичното значение на комплексния подход към проблемите на личността се проявява най-ярко в социалния климат на социалистическото общество. В него са създадени и се развиват постоянно такива икономически, политически, духовни и научно-технически условия, при които комплексният подход в изучаването на човека се превръща в обективна потребност на общественото развитие. Главното сега е да се интегрират усилията на съответните научни институти и звена, смело и последователно да се прилагат комплексният и програмно-целият метод за решаване на намерените проблеми на формирането на новия човек в тясно сътрудничество с научните работници на другите социалистически страни и преди всичко на Съветския съюз.

Определящият фактор обаче си остава какви процеси ще бъдат характерни за самото социално развитие на нашата страна в периода на изграждането на зрялото социалистическо общество.

Нарастващата хармонизация на обществените процеси е общосоциологически закон на първата фаза на комунизма. Но досега той действа като господстваща тенденция, в която ту тук, ту там се налагат моменти на диспропорция, стихийност и неравномерност. Част от тях се дължат на обективни причини, други — на грешки на субективния фактор. Днес постепенно съзряват комплексно

и многостранно обективни социални предпоставки за взаимосвързано, синхронно развитие на всички подсистеми на социалистическата обществена система. В основата на историческата възможност за хармонично функциониране на развития социализъм е положена зрелостта на субективния фактор да решава правилно социалните проблеми.

Не е трудно да се разбере, че при такива условия най-добре се реализират двете противоположни, но една без друга несъществуващи форми на социалното самоутвърждаване на личността — *социализацията и индивидуализацията*, които в социалистическото общество се намират в такова единство, при което определящата роля на социализацията е необходимо условие за индивидуализация на личността, за нейното свободно развитие и разцвет.

Хармонично съответствие на интересите и хармонични отношения в обществения живот — такива са типичните характеристики и процеси на комунистическото устройство на обществото, постепенно оформящи се още при фазата на социализма, особено на развития социализъм. Но още тук следва да се разбира повърхностно, метафизично като абсолютно съответствие, абсолютно сливане на противоположността. Единството и борбата на противоположностите са вътрешен източник, ядро на всяко развитие, вкл. и от хармоничен тип. Коренните различия на социалната диалектика на социализма бяха определени от В. И. Ленин в неговата известна формула: „Антагонизмът и противоречието съвсем не са едно и също. Първото ще изчезне, второто ще остане при социализма.“

В цялото методологическо богатство на тази Ленинова постановка зримо се чувствава формиранят при революционни преобразования ленински стил на работа и живот, посветен на тържеството на комунистическите идеали. Такива определящи черти на ленинския стил на работа и ръководство като комунистическа идея, партийност, научност, деловитост, нравствена чистота, критичност и самокритичност са съвременно мощни средства за постигане на хармония във всяка област от живота на новото общество и новия човек, действено оръжие за прогресивно развитие, за преодоляване на наследени или придобити несъответствия и дисхармонии на социалния механизъм.

Опирайки се на своя опит, на богатата практика на КПСС и на другите братски партии, нашата партия прилага комплексния подход към многостранното и хармоничното развитие на личността. Този подход отговаря на природата на социалистическото общество и на нашите програмни цели. Задачата не е отделното изграждане на едни или други политически, нравствени, естетически, делови, професионални качества. Целта е формирането на единна, цялостна, интегрална система от обществено-политически, нравствени, естетически, правни, научни, трудови и други ценностни ориентации и критерии в тясна връзка с практическите задачи на обществения живот и с професионално-техническата подготовка на личността.

Поставена е практическата задача да се обхванат в процеса на формирането на социалистическата личност и нейното хармонично развитие всички трудещи се, особено подрастващите поколения, да се засилва тяхната социална активност, инициатива и творчество. Огромно значение в това отношение имат Писмото на др. Тодор Живков до ЦК на Комсомола и решенията на партията за усъвършенстване на образователната система в България.

„Цялостната и пълноценна реализация — това е новото и до голяма степен главното в подхода към младото поколение в сегашните условия.“⁴ Всички фактори — субективни и обективни — следва да създават необходимите условия за многостранна реализация на личността — трудова, духовна, обществено-политическа, физическа.

⁴ Тодор Живков. Избрани съч. Т. 27. С., 1980, с. 483.

Тази постановка на др. Тодор Живков, която стана ръководство за действие на партийни, държавни, стопански и комсомолски органи и организации, произтича от социалната практика и от духа на творческия марксизъм-ленинизъм.

Марксизъм-ленинизъм като теория, която се реализира в практиката, създава онази научна основа, върху която хората могат да формират своите позиции и да реализират социалната си активност. Марксистко-ленинската теория е силна, както неведнъж обръща внимание Ленин, със своята вяръност, с това, че тя разкрива закономерностите на общественото развитие и посочва мястото на класите, на народите, на личностите в историческата битка за победата на социализма и комунизма. Това обаче трябва да се разбира не като еднократен процес, т. е. създадена е дадена теория и тя от себе си мотивира дейността на хората без оглед на конкретните социални условия. Нищо подобно. Самата марксистко-ленинска методология изисква поведението на класите и на личностите да се синхронизира, да произтича от оня конкретен исторически процес, който се е създал благодарение на съответни обективни и субективни обстоятелства. Следователно не е достатъчно само да се знаят основните положения на марксистко-ленинската теория, те трябва да мотивират дейността на хората, на класите. Тази мотивация трябва да премине в личностно убеждение на хората и да се превърне в реални дела. Оттук и знаменитата мисъл на Маркс, че идеите, когато завладеят масите, стават материална сила. Този процес на превръщане на научните знания в практиката не може да се реализира без съответна политика на авангарда на работническата класа. Политиката на марксистко-ленинската партия не само се изгражда върху научни основи, върху основите на марксистко-ленинската теория, тя е призвана да реализира съответните истини с цел да преобразува социалната обстановка.

Какво може да се каже за политиката на нашата партия, която има пряко отношение към интересуващия ни въпрос? Както е известно, на своя X конгрес нашата партия начерта величествена програма за изграждане на развито социалистическо общество в България. XI конгрес конкретизира тази програма и взе курс на ефективност и качество във всяка човешка дейност. По-късно Юлският пленум (1976) разкри създаването се противоречие между достигнатата степен в развитието на материално-техническата база и изоставания субективен фактор. Решенията на Националната партийна конференция (1978) създадоха възможност не само да се видят решаващите фактори, от които зависи успехът на генералната стратегическа задача, но и да се формулират конкретни мероприятия за усъвършенстване на социалистическата организация на труда и плановото ръководство на икономиката, т. е. за активизиране на субективния фактор в главните сфери на живота. XII конгрес на партията постави задачата за рязък завои от екстензивно към интензивно развитие на страната чрез широкото използване постиженията на научно-техническата революция. С една дума, в движението на идеите на нашето партийно и държавно ръководство и лично на др. Т. Живков.

Ние често говорим, че съзнателността на масите нараства съобразно с важността на задачите, които се решават. Това е вярна постановка. Обаче тук трябва да поставим проблема за изменящото се взаимоотношение между личността и обществото и особено за статута на личността в изменящите се и развиващи се към зрелия социализъм социални процеси. Проблемът е поставен в цялата си сложност. Как да се усъвършенствува например планирането, как да се обхванат не само показателите отгоре, но да използваме знанието, опита и мъдростта на масите отдолу, така че да се разкрият всички възможности за бързо реализиране на самия производствен процес, да се разкрият всички резерви, които крие нашето общество, и да се поставят те в услуга на човека. Такова планиране, такава политика на нашата партия в планирането на народното стопанство до-

косва, както е известно, интересите на всеки човек. А това не може да не активизира всеки отделен член на колектива.

Или да вземем другия, много важен проблем — организацията и заплащането на труда. Ако се постигне органическо единство и пълно съответствие между развитието на основните елементи на производството — живия труд, предметите на труда и средствата на труда — и върху тази основа се усъвършенствува заплащането на труда съобразно с реалното му количество и качество, тогава се създават солидни предпоставки за хармонизиране на структурата на целия социален организъм. И естествено за активизиране на жизнената позиция на личността.

Но тук следва да се види и другата страна на медала — каква роля играе социалната активност на всеки от нас за усъвършенствуване на социалистическата организация на труда и планирането на икономиката. Само тези примери са достатъчни, за да се покаже, че политиката на нашата партия, като опира на реалността, има за цел да я измени в посока на нейното усъвършенствуване в името и за благото на човека.

В този аспект от дейността на нашата партия се виждат ярко мястото и ролята на жизнената позиция на личността. Защото човек не е само личен елемент на материално-веществените, но и субект на социално-икономическите отношения при социализма. Личността е толкова многостранна, колкото са по-широки обществените ѝ връзки и отношения. И тук става дума не за количеството изиграни „социални роли“, а за дълбоките преобразования на икономическите отношения, в които е включена личността.

Високата степен на развитие и сближаване на двете форми на собственост, обменът на дейност на базата на висока научна организация на труда и дълбоките промени във функционалното разделение на труда са основата на този процес, при който според Маркс планомерно и съвместно ръководената от обществото икономика поражда хора с всестранно развити способности.

Активната жизнена позиция на всеки съзнателен човек предполага заинтересовано и дейно участие в революционното преобразуване на света. За тази цел е необходимо усвояването на марксистко-ленинския светоглед, нравственото изграждане на личността да става в органическо единство с практическото участие в изграждането на новото общество, в борбата срещу враговете на социализма и против отклоненията от нормите на социалистическия начин на живот.

Но да се каже само това е крайно недостатъчно. Тук възниква проблемът за съотношението между общата цел, съзнателно преследвана от социалистическото общество, цел, насочена към усъвършенствуване на социализма и построяването на комунизма, която придава вътрешен смисъл на живота на цялото общество и онези жизнени цели и задачи, които преследват отделните индивиди. Безспорно е, че обществената цел, придвижването например към комунизма не е нищо друго освен съзнателен израз на коренните, дългосрочните интереси на всеки трудещ се от социалистическото общество. Но всеки човек, всеки индивид покрай своите коренни, дългосрочни интереси има още съвкупност от всекидневни потребности, нужди и интереси. Затова не само пред цялото социалистическо общество, но и пред всеки негов член стои проблемът за правилното разбиране на неговите потребности и възможните пътища за тяхното задоволяване, за разумното съгласуване на дългосрочните с всекидневните интереси, за органическото съчетаване на обществените и личните цели.

Тук с особена сила се разкрива огромната роля на социалистическото съзнание, на идеологическите и психологическите принципи, на ценностните ориентации в начина на живот на хората. Именно тук се намира ключът към отговора на въпроса, защото при едни и същи социално-икономически условия са възможни и реално съществуват доста различни една от друга разновидности на новия на-

чин на живот на хората, характеризиращ се с нееднаква степен на трудолюбие, колективизъм с различна степен на оптимизъм и обществена активност.

Сърцевината на идейно-политическото възпитание е формирането на научен светоглед. Но не бива светогледът да се свежда само до изучаване на основните положения на марксизма-ленинизма, а да виждаме развитието на марксистко-ленинската теория в действие, да проследяваме онези процеси, които са ставали и стават пред нашите очи и с наше участие, които изискват самата марксистко-ленинска теория да се развива, да се усъвършенствува.

Освен това светогледът не е само форма на социално познание. Тя е преди всичко класова, партийна позиция в съвременния свят. И тъкмо поради това ние, марксистите-ленинци, сме безкомпромисни срещу буржоазната идеология и всякакво отклонение от марксизма-ленинизма. Формирането на научния светоглед в личността не може да не намери израз в другите съставки на комунистическото възпитание и особено в трудовото възпитание.

Знае се, че не е вина, а е беда за нашия народ, че „стартовата площадка“ на победилата революция беше незавидна в икономическо отношение. Много нещо направи нашият народ с подкрепата на своите съюзници и приятели начело със Съветския съюз. Всеки честен българин изпитва национална гордост, че България от изостанала аграрна страна за кратко време се превърна в развита индустриално-аграрна социалистическа държава, в която живее, бори се и твори един свободен и културен народ.

Но ние сме реалисти и знаем много добре, че постигнатото не ни удовлетворява, че то не е предел на възможното. Да, ние се превърнахме в индустриално-аграрна страна, обаче по производителност на труда, по качествени показатели, по ефективност на социалните дейности ние сме още далеч зад онова, което трябва да бъде.

Изграждането на развития социализъм постави пред нас нови проблеми. Те бяха правилно разкрити от партията, а нейните решения станаха ръководство за действие. Стратегическият лозунг за качество и ефективност, за усъвършенстване на социалистическата организация на труда и плановото ръководство на народното стопанство, за икономическия подход и неговия механизъм — всичко това има трайно значение за живота и труда на всеки от нас, за развитието на цялото общество. Особено значение в това отношение има сега поставената задача от партията и лично от др. Тодор Живков за широко използване постиженията на научно-техническата революция във всички сфери на обществения живот, за интелектуализацията на общественото производство и труда.

По проблемите на интелектуализацията сега се води оживен разговор и в печата, и в научните институти и в ръководните партийни, държавни и стопански институции. Изказват се различни мнения. Това е напълно естествено. Традицията е в нашата партия да се водят ползотворни дискусии, да се предлагат различни варианти по нови и нерешени проблеми. Но едно е сега безспорно: нашата страна се намира на такова равнище в своето обществено-икономическо развитие, че поставената от партията задача за интелектуализация на производството е реална и необходима предпоставка за ускорено развитие на българската социалистическа нация. Защото интелектуализацията на социалната практика, най-общо изразено, не е нищо друго освен „прехвърляне“ на функции на човешкото мислене на съвременни „умни“ машини, чрез които се увеличава многократно силата на човека в овладяването на природата и управлението на социалните процеси. Това се осъществява чрез развитието на електронизацията и роботизацията на производствените и управленческите дейности, чрез приложението на най-новите достижения на научно-техническата революция в различните сфери на живота на хората. Да се говори тук за някакви граници на приложението на науката и техниката ще бъде колкото невъзможно, толкова и нецелесъобразно. Но да се раз-

вива идеята, че „умните“ машини ще заменят човека — е просто нелепост. Човекът е изходен пункт, основа и цел на интелектуализацията. Без неговата революционно-преобразователна, научнопознавателна, трудово-практическа, оценъчно-творческа дейност не са възможни да съществуват не само съвременните производителни сили, но и животът на хората. Следователно въпросът тук се свежда не до създаване на фантастични идеи, а до реалната оценка, какво е необходимо и възможно за внедряването на постиженията на научно-техническата революция в различните области на живота и преди всичко в материалнопроизводителната сфера.

Осъществяването на тази задача, поставена от нашата партия, зависи от решаването на следните много важни за нас проблеми: от изграждането на оптимално-ефективни мощности и оптимален асортимент при строителството на нови предприятия и особено при модернизацията и реконструкцията на съществуващите такива; от подготовката на научноизследователски, инженерно-технически и икономически кадри, необходими за създаване и обслужване на новата техника; от икономическия целесъобразен насочване на капиталовложенията в строителството и в подготовката на кадри с цел да се постигне мултипликационен ефект; от равнището и възможностите на съществуващата материално-техническа база и от икономическото сближение и взаимопомощ със Съветския съюз и с другите социалистически страни; от необходимостта да се утвърждава и развива социалистическият начин на живот, да се осигури многостранното развитие и полплатна социална реализация на личността.

Внедряването на постиженията на научно-техническата революция в нашата страна предполага преодоляването на различни трудности от обективно и субективно естество. Ние знаем много добре, че ще трябва да държим сметка за екологическото равновесие, за отрицателните последици на бързата урбанизация на нашите селищни системи, за „вакуума“, който може да се породи в нравствената регулация, за количеството и качеството на кадрите, които ще бъдат необходими за нови професии и специалности и др. под. Ала това са трудности и противоречия, които могат да се преодолеят, стига още сега да изменим нашия начин на мислене и подход. Победител тук е и ще бъде социалистическият труженик, който е впрегнал науката и техническия прогрес в служба на своите всестранны интереси и потребности. Това ново взаимоотношение между човека и машината се обяснява, както е известно, с господстващите обществени отношения, които са несъвместими с каквито да било форми на експлоатация и потисничество и изискват човекът да бъде цел на научно-техническия прогрес. А това е една от проявите на най-висшия хуманизъм, какъвто познава досегашната история.

Следователно трудовото възпитание не бива да се свежда просто към субективното желание за трудолюбие. Критерият за ново отношение към труда следва да бъде високоэффективният и качествен труд. Проблемите на трудовото възпитание следва да се свържат още по-непосредствено със самия процес на труда. И това е задача номер едно не само на отделни хора, на пропагандистите, а на всички кадри, които работят с хората.

Или да вземем ролята на нравственото възпитание за активизиране на жизнената позиция на хората. Ако ние не се съобразяваме и не правим изследвания на състоянието на трудовия колектив в социално и нравствено отношение, ако ние не държим сметка за ролята на личния пример на ръководителя, на комуниста в съответния трудов колектив, все едно ще си говорим, че нашият морален кодекс е много хуманен, много прогресивен, но няма да има съответно реално покритие.

Активната позиция на личността не може да се проявява, не може да се утвърждават съответни нравствени качества, ако не се води борба срещу отрицателните явления. Това е азбука за нас. Но много по-важно е да се разбира, че ние

трябва да водим борба както срещу носителите на тези отрицателни явления, така и срещу съответните условия, които са допуснали отрицателни прояви в трудовите колективи.

Многостранното развитие на личността не може да се реализира, ако не се осъществява повсеместно и естетическото възпитание на трудещите се. Въз основа на постигнатото сега главните усилия се насочват към масово приобщаване на нашия народ към красотата и което е особено важно, към нейното създаване чрез и в труда, общуването и борбата за по-хуманни отношения между хората.

По-системно и трайно следва да се формира у всеки български гражданин високоразвито патриотично и интернационално съзнание. Вниманието трябва да бъде съсредоточено към укрепване и задълбочаване на обективно зародилия се процес на постепенно взаимопроникване на социалистическия патриотизъм и социалистическия интернационализъм.

И така формирането на многогранно, а в перспектива на всестранно развита, творческа, идейно убедена и духовно богата личност, способна пълноценно да се реализира в живота, е програмна цел на нашата партия. С него се обяснява и мястото, което заема този проблем в двутомника на др. Тодор Живков за априлската линия.

Произведенията на др. Т. Живков, в които се разработват въпросите за формирането на социалистическата личност и нейната социална реализация, се характеризират с новаторския си подход, с реализъм и оптимизъм, с партийност и научност. Когато човек ги чете и препрочита, той се въоръжава не само с полезни знания, а се убеждава, че комунистите знаят много добре, че не ще могат да създадат щастие за всеки поотделно, но знаят пътищата, които водят към осигуряване на щастieto на всички, желаещи да го постигнат чрез труд и борба. И още нещо. Комунистите знаят много добре, че не ще могат да преодолеят биологическата смърт на човека, но знаят прекрасно кои са условията, от които зависят социалните недъзи и масовата нищета на хората и не само знаят, а и се борят с всички сили за тяхното премахване, за създаване на обективни и субективни условия за всестранното и хармонично развитие на личността. А това е то социалистическият хуманизъм в действие.